

Steeds vaker hoor je: “De opvang van zeehonden moet stoppen, want er zijn er meer dan genoeg in de Nederlandse Waddenzee.” Met andere woorden: de opvang van zeehonden is controversieel geworden. Er gaan stemmen op om de zeehondenrèche in Pieterburen te sluiten. Maar een projectteam van het Centrum voor Bio-ethiek en Gezondheidsrecht van de Universiteit Utrecht vindt dat daar geen doorslaggevende redenen voor zijn. De onderzoekers – Jan Vorstenbosch, Frans Stafleu, Bernice Bovenkerk en Ronno Tramper – analyseerden de argumenten voor en tegen opvang en brachten die samen in een beslissingsondersteunend model. Wel zeggen ze in hun rapport ‘Doen of laten? Empirische en normatieve vragen rond de opvang van dieren uit het wild’, dat uiteindelijk de overheid uitmaakt waar precies de grens ligt tussen wel of niet opvangen. De Utrechtenaren deden hun onderzoek in het kader van het NWO-stimuleringsprogramma Ethiek en Beleid.

Opvang wilde dieren alleen onder voorwaarden

Bijna tien procent van de jonge zeehonden in de Waddenzee komt als huiler eenzaam op het strand te liggen, wordt daar gevonden, opgepakt, bij een opvangcentrum afgeleverd, grootgebracht en weer teruggezet op het wad. “Maar, zegt menigeen, “de tijd dat de zeehond uit de Nederlandse Waddenzee dreigde te verdwijnen is voorbij. Laat de dieren gewoon met rust, accepteer dat in de natuur nu eenmaal veel jonge dieren sterven en geef het geld dat nu naar de opvang gaat liever uit aan nuttiger zaken. Bijvoorbeeld bestrijding van milieuvervuiling.”

De discussie over de zeehonden staat in de studie van de onderzoekers model voor de meer algemene vraag: mogen we wilde

Voorstanders van opvang vinden dat elk individueel dier een eigen ofwel intrinsieke waarde heeft. Het heeft bestaansrecht en verdient bescherming. Mensen hebben de plicht het welbevinden van dieren te bevorderen en hulp-behoevende dieren te helpen. Dus: opvang geboden.

(Foto: Salko de Wolf / Ecomare, Texel)

dieren in opvangcentra opvangen? Moet de overheid dat stimuleren en subsidiëren, gedogen of verbieden? Het gaat de onderzoekers niet om individuele wandelaars die een enkel dier te hulp schieten, maar om de georganiseerde aanpak met dierenambulances, gespecialiseerde centra en stichtingen.

Verdedigbaar

Op het eerste gezicht leken de onderzoekers een dilemma te hebben opgepakt dat niet op te lossen is. Zowel voor- als tegenstanders van opvang kunnen hun standpunt namelijk rechtvaardigen. Voorstanders bekijken de zaak vanuit ‘dierethisch’ perspectief. Ze benadrukken dat elk individueel dier een eigen ofwel intrinsieke waarde heeft. Het heeft bestaansrecht en verdient bescherming. Mensen hebben de plicht het welbevinden van dieren te bevorderen en hulp-behoevende dieren te helpen. Dus: opvang geboden.

Tegenstanders van opvang hebben een ‘eco-ethisch’ of holistisch perspectief. Voor hen staat het ecosysteem, de leefgemeen-

Bijna tien procent van de jonge zeehonden in de Waddenzee komt als huiler eenzaam op het strand te liggen, wordt daar gevonden, opgepakt, bij een opvangcentrum afgeleverd, grootgebracht en weer teruggezet op het wad.

(Foto: Salko de Wolf / Ecomare, Texel)

schap of de populatie centraal en die horen alledrie zo natuurlijk en zelfstandig mogelijk te functioneren. Menselijk ingrijpen tast die zelfstandigheid aan, doet

belang van de soort is. Het belang van het individuele dier is daar aan ondergeschikt. “Toch zal de overheid op termijn positie moeten kiezen,” zegt dr. Jan Vorsten-

publieke moraal. Mensen hebben de impuls om dieren in nood te helpen. Door opvang te verbieden zou de overheid dat frustreren. Ze moet zo'n verbod dus goed kunnen rechtvaardigen, of goede argumenten hebben om de opvang te handhaven.”

Niet zo dogmatisch

De onderzoekers zochten een uitweg door de standpunten van voor- en tegenstanders nader te analyseren. Ze hielden

Accepteer dat in de natuur veel jonge dieren sterven

afbreuk aan de waarde van het ecosysteem en is dus uit den boze. Conclusie: opvang verboden. Beide standpunten zijn, zoals de auteurs zeggen, verdedigbaar. Geen van beide is verwerpelijk, doen en laten lijken allebei gerechtvaardigd.

Overheid kies

Ook de wet biedt geen uitkomst. De Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren zegt in artikel 36 dat “eenieder een hulpbehoevend dier de nodige zorg dient te verlenen.” Dit geldt zonder meer voor gehouden dieren, maar ook voor dieren in het wild. Anderzijds is de zeehond volgens de Natuurbeschermingswet een beschermde soort. Opvang mag dan niet tenzij er een ontheffing voor is. Daarvoor is onder meer vereist dat de opvang in het

bosch, ethicus en filosoof. “Zij is immers verantwoordelijk voor de situatie in het hele Waddengebied. Ze wordt geconfronteerd met het overheersende standpunt dat opvang onnodig of zelfs onwenselijk is. Maar ze moet tegelijkertijd coherent gestalte geven aan de levende

daartoe interviews met mensen uit vier verschillende geledingen: overheidsambtenaren, beleidsmedewerkers van relevante maatschappelijke organisaties zoals de Waddenvereniging en Natuurmonumenten, wetenschappelijk onderzoekers en mensen in het veld die

Tegenstanders vinden dat menselijk ingrijpen het ecosysteem, de leefgemeenschap en de populatie aantast. Die moeten zo zelfstandig mogelijk functioneren. Dus: handen af.
(Foto: Salko de Wolf / Ecomare, Texel)

Nadat de zeehonden zijn hersteld worden ze verscheept om te worden vrijgelaten. (Foto: Salko de Wolf / Ecomare, Texel)

kwam op bij de discussie over de grote grazers in de Oostvaardersplassen.” Daar werden afstammelingen van gehouden dieren uitgezet om voortaan in het wild te leven. Toen er ’s winters dieren in moeilijkheden kwamen door voedselgebrek was de vraag: moet men die helpen of aan hun lot overlaten?” “Tot dan toe was de dierethiek altijd toegespitst op gehouden dieren, die van ons afhankelijk zijn. Wij zijn dan verantwoordelijk voor hun welbevinden. Nu kwam de gedachte op dat de zaken anders liggen voor wilde dieren, die in samenhang met hun leefomgeving functioneren. Juist hun wildheid – of, zoals in het geval van de Oostvaardersplassen, hun vermogen tot wildheid – verdient respect. Je kunt ook spreken van respect voor hun zelfstandigheid, autonomie, natuurlijkheid of eigenheid. Men ging inzien dat wilde dieren het recht hebben om in de natuur te worden geboren en in de natuur te sterven zonder onze bemoeienis.”

daadwerkelijk met de dieren te maken hebben. Denk bij de laatsten dan aan de zeehondencrèche Pieterburen en Ecomare, centrum voor Wadden en Noordzee op Texel, maar ook aan bijvoorbeeld de Stichting Eekhoornopvang en vogelopvangcentra, zoals de Fûgelpits.

verwacht, afgaand op berichten in de pers. Ze hadden oog voor de visie van de ander.”

Minder lijden

Bij nader inzien is dat niet vreemd, want de onderzoekers ontdekten dat voor- en

Niet persé beter

Dat mensen die eco-ethisch redeneren het zo zien, spreekt vanzelf. Maar bij doorvragen bleek dat respect voor wildheid ook leeft bij mensen die een

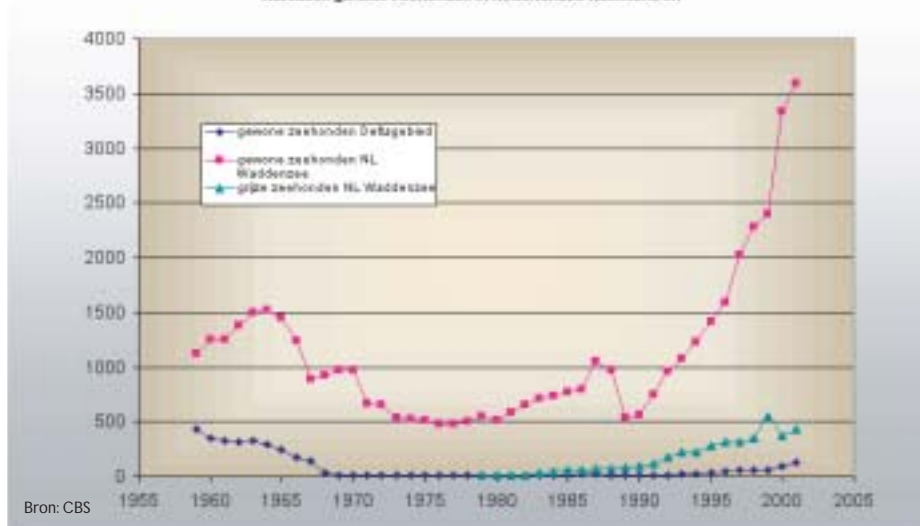
Juist de wildheid verdient respect

De twee uitgangspunten, het dierethische en eco-ethische, kwamen in de gesprekken duidelijk naar voren. De positie die de ondervraagden innamen was terug te voeren op hun achtergrond. Vorstenbosch: “Veldwerkers spraken vanuit het perspectief van het individuele, lijdende dier, terwijl overheidsambtenaren en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties oog hadden voor het hele ecosysteem. Maar allen waren ze minder eenzijdig en dogmatisch dan we hadden

tegenstanders van opvang iets delen: respect voor de wildheid van dieren. “Wildheid is een nieuwe notie in de dierethiek,” vertelt Vorstenbosch. “Die

De afgelopen tien jaar heeft de zeehondenstand in de Waddenzee zich spectaculair hersteld. Er zijn nu meer dan 3500 gewone zeehonden en ook de grijze zeehonden nemen toe. Ook in het Deltagebied komen steeds meer gewone zeehonden voor. Onlangs is de eerste in de Biesbosch gesignaleerd. (Bron data: CBS)

Aantallen getelde zeehonden in Nederlandse kustwateren

Midden op de Waddenzee worden de kooien met zeehonden overgezet in een rubberboot en naar een zandplaat gebracht. (Foto: Salko de Wolf/Ecomare, Texel)

dierethische blik hebben. Want hoewel de opvang dient om het lijden van

wild levende soorten moeten respecteren. Het respect voor wildheid, dat algemeen gedragen wordt, is dus een goede start van de discussie over de opvang van zeehonden. Dat respect heeft tot gevolg dat dieren in hun natuurlijke leefomgeving zoveel mogelijk met rust gelaten moeten

olieboringen en milieuvervuiling tasten het ecosysteem aan. Waarom zou je die aantasting wel accepteren en opvang van zeehonden niet? Je kunt zelfs stellen dat mensen er tot op zekere hoogte schuldig aan zijn dat veel zeehonden in moeilijkheden komen. Met opvang maak je dat weer een beetje goed. Het is 'compenserende rechtvaardigheid'. Voor en tegenstanders zijn het er overigens over eens dat opvang de second best optie is: voorkomen van verstoring en vervuiling heeft de voorkeur.

Ten derde: het is veiliger om de expertise en faciliteiten rond opvang in stand te houden voor het geval het ooit weer bergafwaarts mocht gaan met de zeehond. Daar komt bij dat opvang educatieve waarde heeft. In een opvangcentrum kan

De eco-ethiek is het uitgangspunt

individuele dieren te verminderen, is dat niet het uiteindelijke doel. De opvang is tijdelijk en beoogt de dieren weer terug te zetten zodat ze in het wild kunnen verder leven. Ook voorstanders van opvang gaan er dus van uit dat het in het belang van wilde dieren is om vrij te kunnen leven. Zou het einddoel van opvang het verminderen van lijden zijn, dan zou men de dieren beter in de opvang kunnen laten, schrijven de auteurs. "Het leven van een dier in het wild is vanuit welzijnsoogpunt niet gegarandeerd een beter leven dan dat van een dier onder menselijke hoede." Jonge dieren kunnen immers ziek worden, verhongeren of ten prooi vallen aan een zeearend.

Goede argumenten

Ook de nieuwe Flora- en Faunawet stelt dat we de intrinsieke waarde van in het

worden. Menselijk ingrijpen moet worden beperkt, omdat het interfereert met het respect voor wildheid. Kortom: het eco-ethisch perspectief is het uitgangspunt. Toch zijn er goede argumenten om binnen dat eco-ethisch kader aan opvang te doen, betogen de auteurs. Ten eerste stellen voorstanders van opvang dat dieren in nood domweg pech gehad hebben. Door ze te helpen tast je hun wildheid niet aan, maar biedt je ze juist een kans om dat waardevolle wilde leven te leiden. De auteurs spreken van het 'tweede-kans-argument'. Ten tweede: ongerept is de Waddenzee toch al niet. Toerisme, visserij,

Voor- en tegenstanders zijn het erover eens dat opvang in ieder geval nodig is als de zeehond dreigt uit te sterven. (Foto: Salko de Wolf/Ecomare, Texel)

Per rubberboot worden de zeehonden naar een zandplaat gebracht.

(Foto: Salko de Wolf/Ecomare, Texel)

men bezoekers gemakkelijk iets vertellen over de zeehond en zijn leefomgeving. Verder heeft het een signaalfunctie. Als er veel jonge zeehonden stranden is dat een teken dat er iets mis is met het milieu.

nodig is als de zeehond met uitsterven wordt bedreigd. Dat is nu niet zo. Ook zijn beide partijen het erover eens, dat in andere gevallen de opvang deskundig moet gebeuren en dat er een goede kans van slagen moet zijn. Oude of ongeneeslijk zieke zeehonden opvangen heeft geen zin. Men helpt ze beter door ze pijnloos te doden. Opvang mag verder

stimulusarme omgeving. Dat kan zijn weerslag hebben op de ontwikkeling van sociale vaardigheden of vaardigheden als voedsel bemachtigen. Sommigen vrezen dat ze zich na terugzetten misschien niet kunnen handhaven of afhankelijk blijven van mensen. Een ander punt is dat het ecosysteem schade ondervindt als het aantal zeehonden kunstmatig te hoog

'Respect voor wildheid' leeft bij iedereen

De vraag is volgens de onderzoekers dan ook niet of opvang gerechtvaardigd, wenselijk of nodig is, maar aan welke voorwaarden opvang moet voldoen en op welke schaal het moet gebeuren.

Schade aan ecosysteem

Voor- en tegenstanders van opvang zijn het erover eens, dat opvang in ieder geval

niet ten koste van alles gaan. Het mag alleen als dieren werkelijk hulpbehoevend zijn en het mag geen schade berokkenen aan individuele dieren of aan het ecosysteem. Opvang kan zulke nadelen hebben.

Zo kunnen individuele dieren aan stress lijden doordat ze bij mensen zijn. Bovendien leven ze enige tijd in een

blijft. De zeehonden zelf lijden dan honger of zijn gestrest door overbevolking. De visstand kan teruglopen. En andere viseters, zoals grote vissen en vogels, kunnen in de problemen komen. Bovendien komen misschien de zwakkere zeehonden in de opvang terecht. Als zij worden opgelapt en teruggezet, vermindert misschien de gemiddelde

De Verklaring van Stade

Nederland heeft met Denemarken en Duitsland een verdrag gesloten over de opvang van zeehonden in de Waddenzee: de verklaring van Stade uit 1997. Deze bekrachtigt de verklaring van Leeuwarden, waarin in artikel 60 is afgesproken "opvang en uitzetting van de zeehonden terug te brengen tot het laagst mogelijke niveau". Daarbij is niet aangegeven hoeveel zeehonden dat zijn.

De verschillende landen vullen de afspraken verschillend in. Denemarken interpreteert de verklaring het meest radicaal. Een zeehond wordt er nooit opgevangen. Als er een zeehond in nood wordt aangetroffen die niet gemakkelijk ter plekke kan worden geholpen en die zonder opvang niet zou overleven, dan krijgt die een spuitje. Het dode dier wordt vervolgens afgevoerd en vernietigd. Het idee daarachter is: niet opvangen zolang niet duidelijk is welke risico's daaraan verbonden zijn. In Nederland voelt men meer een zorgplicht voor dieren en worden zeehonden regelmatig opgevangen.

De Deense onderzoeker Sven Tougaard, beheerder van het Deense Visserij en Scheepvaartmuseum, liet zich door de Utrechtse ethici interviewen. Hij heeft kritiek op de opvangpraktijk in Nederland. Hij zegt dat Nederland meer zeehonden opvangt dan strookt met de verklaring van Stade. Bovendien wordt hier het publiek verkeerd voorgelicht, vindt hij: "De indruk wordt gewekt dat het milieu geholpen wordt door huilers in opvangcentra groot te brengen. Maar eigenlijk moet aan het publiek worden duidelijk gemaakt dat, wanneer mensen zeehonden willen helpen, zij aan een schoner milieu moeten werken."

Duitsland, Denemarken en Nederland stelden op 31 oktober 2001 in Esbjerg (Denemarken) tijdens de negende internationale Waddenzeeconferentie het zeehondenbeheersplan 2002 – 2006 vast. Dat biedt, op aandringen van Nederland, enige ruimte aan ethische argumenten om zeehonden op te vangen.

conditie van de populatie. Tenslotte is er het gevaar dat via de opvang virussen zich onder de wilde zeehonden verspreiden. Alle bezwaren roepen vervolgvragen op. Wanneer is een zeehond hulpbehoevend? Hoe groot is de stress in de opvang? Hoe is de ontwikkeling van de dieren in verschillende situaties? Hoeveel zeehonden horen er in de Waddenzee te leven? Hoe

reëel is de kans dat de opvang de populatie verzwakt of een virus epidemie veroorzaakt? Over dergelijke kwesties

Situatie verschillend ingeschat

liggen voor- en tegenstanders van opvang meer met elkaar overhoop dan over principiële standpunten. Op basis van de beschikbare gegevens schatten ze de situatie verschillend in. "Wij weten ook niet precies hoe het moet," zegt Vorstenbosch. "Maar duidelijk is wel, dat je het aantal opgevangen zeehonden in de hand moet houden.

Als veel meer dan tien procent van de jongen in de opvang terecht komt, kun je

De zeehonden worden in hun kooi de zandplaat opgedragen.

(Foto: Salko de Wolf/Ecomare, Texel)

eigenlijk niet meer van een wilde populatie spreken. We stellen daarom voor het aantal te quoteren. In elk geval moeten we voorkomen dat te veel zeehonden worden opgevangen."

Voor de praktijk betekent dit alles dat de vraag 'doen of laten?' die bij elke gevonden zeehond opkomt niet eenvoudig te beantwoorden is.

Model

Vorstenbosch en collega's verwerkten daarom de gehoorde argumenten in een beslissingsondersteunend model, waarin veel van de principiële en praktische factoren aan bod komen. "Daarmee kun je emoties relativiseren en heb je een hulpmiddel om beslissingen te nemen. Maar uiteindelijk moet ieder zelf de afweging maken en een oordeel vellen. Het model doet in ieder geval recht aan zowel het eco-ethische als dierethische standpunt." Hij hoopt dat het model – dat ook voor de opvang van andere dieren geldt en nu wordt getest bij zeehonden, padden en eekhoorns – een discussie zal stimuleren. Hopelijk kijken voor- en tegenstanders van opvang dan kritisch naar hun onderliggende motieven. "We hebben niet een direct advies aan de rijksoverheid. We vinden het belangrijk dat zij het debat meemaakt en kijkt hoe ze kan aansluiten bij onze analyse. Ze hoeft

nog niet te beslissen, maar zal te zijner tijd een convenant moeten sluiten met de opvangcentra."

Willy van Strien

'Doen of laten? Empirische en normatieve vragen rond de opvang van dieren uit het wild'

Jan Vorstenbosch, Frans Stafleu, Bernice Bovenkerk en Ronno Tramper
NWO-Ethiek en Beleid, september 2001

ISBN 90-72920-17-1

ja

Voorstanders

Ieder dier verdient bescherming
(dier-ethisch perspectief)

◀ Beroepen
zich op

Opvang wild

ja of nee

Overeenkomst
doen

Er moet een
wilde populatie

Opvang
onder voorwaarden

Wanneer wel en wanneer niet?
Beslissingsonderzoek

I. Voorwaarden

- Het dier kan alleen door opvang worden geholpen.
- De opvang is deskundig genoeg.
- Hij heeft de middelen om het dier op te vangen.
- Het is te controleren wat hij doet.
- Er spelen geen oneigenlijke belangen mee, zoals verkoop van dieren, of opvang als doel op zich.

Voldaan?

Ja
Nee

geen
opvang

Ide dieren nee?

nee

Tegenstanders

Handen af van eco-systeem
(eco-ethisch perspectief)

Beroepen
zich op

komstig
oel

n gezonde
populatie zijn

alleen
rwaarden

wanneer niet?

steunend model (versie 1 februari 2002)

II. Puntensysteem

	Score	Toelichting
1 Heeft het dier hulp nodig?	nee	ja 1 of 2: geen opvang.
2 Is de populatie bedreigd?	nee	ja 10: altijd opvang.
3 Laat opvang de wilde populatie in tact?	nee	ja 1 of 2: geen opvang.
4 Laat opvang het ecosysteem in tact?	nee	ja 1 of 2: geen opvang.
5 Zijn ze afhankelijk van de mens (bijv. in een park)?	nee	ja
6 Is de mens de oorzaak van de hulpbehoefte?	nee	ja
7 Hoe groot is de kans dat opvang succes heeft?	laag	hoog 1 of 2: alleen bij grote zeldzaamheid of bedreiging.
8 Leidt de opvang tot stress bij het dier?	hoog	laag
9 Blijft het dier zelfstandig?	nee	ja 1 of 2: geen opvang.
10 Kan de opvang gebruikt worden voor educatie?	nee	ja
11 Heeft niet-opvangen nadelige gevolgen (bijv. dat niet-deskundigen er mee gaan rommelen)?	nee	ja

Hoe meer punten, hoe sterker de argumenten voor opvang. Actoren stellen in onderlinge discussie de grens vast tussen opvang ja of nee. Die moet in de praktijk uitkristalliseren.